

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

Bahar/Spring, 2024, 11 (1), 23-44

KLASİK FIKİH KAYNAKLARINDA YETİŞKİN ERKEK İLE EMRED ARASINDAKİ
MAHREMİYET İLİŞKİSİ
The Privacy Relationship between the Adult Male and the Amrad in Classical Fiqh Sources

Meral SABUN

Arş. Gör. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Anabilim Dalı, msabun@mehmetakif.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1329-7865.

Ünal YERLİKAYA

Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Anabilim Dalı, unalyerlikaya@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2068-4887.

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi / Received:	28.08.2023
Kabul Tarihi / Accepted:	19.12.2023
Yayın Tarihi / Published:	30.06.2024
Cilt / Volume:	11
Sayı / Issue:	1
Sayfa / Pages:	23-44

Atıf / Cite as: Sabun, Meral – Yerlikaya, Ünal. “Klasik Fıkıh Kaynaklarında Yetişkin Erkek ile Emred Arasındaki Mahremiyet İlişkisi” (The Privacy Relationship between the Adult Male and the Amrad in Classical Fiqh Sources). *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 11/1 (2024), 23-44. Doi: 0.17859/pauifd.1351320.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Ithenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. The Author declared that there is no conflict of interest

www.dergipark.gov.tr/pauifd

2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 11 (1) 2024: 23-44

KLASİK FIKİH KAYNAKLARINDA YETİŞKİN ERKEK İLE EMRED ARASINDAKİ MAHREMİYET İLİŞKİSİ*

Meral SABUN**

Ünal YERLİKAYA***

Öz

Henüz ergenlik çağına gelmemiş güzel yüzlü erkek çocuk anlamına gelen emred, özellikle tâbiîn döneminden itibaren fıkıh literatürüne konu olmuş ve bu çerçevede emred ile yetişkin erkek arasındaki mahremiyet sınırlarını düzenleyen bir dizi güvenlik tedbirleri geliştirilmiş, bu hususta bazı hükümler vazedilmiştir. Emred ile yetişkin erkek arasındaki mahremiyet ilişkisi Hz. Peygamber ve sahâbe döneminde gündeme gelmezken tâbiîn dönemine gelindiğinde, toplumdaki ahlaki yapının zayıflamaya başlamasıyla birlikte emredle ilişkiler fakihlerin gündemine girmiştir. Hatta bazı fakihler mahremiyet açısından emredin durumunun kadından daha riskli olduğunu düşünmüşlerdir. Zira dönemin İslam toplumu kadın ve erkek ilişkileri bağlamında sıkı kurallara tâbidir. Emred kadına benzemektedir ve ulaşılamayan kadın yerine, kadına benzeyen emrede yönelmek söz konusudur. Kadın erkek ilişkilerinde olası sapmaların önüne geçmek kolayken, emredin erkek olması hasebiyle, emredle ilişkilerde aynı durum mümkün olamamaktadır. Ayrıca bu konuyu fakihlerin gündemine dâhil eden amil, emredle gayri meşru yakınlaşmanın toplumda yaygınlaşmaya başlayarak, toplumsal yapıyı tehdit eden bir boyuta ulaşmasının önünü almaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Emred, Mahremiyet, Kadın, Yetişkin Erkek.

The Privacy Relationship between the Adult Male and the Amrad in Classical Fiqh Sources

Abstract

Amrad, which means a boy with a beautiful face who has not yet reached the age of puberty, has been the subject of fiqh literature, especially since the tâbiîn period, and within this framework, a series of security measures regulating the boundaries of privacy between amrad and adult men have been developed and some provisions have been made in this regard. While the intimate relationship between the amrad and the adult male was not on the agenda during the Prophet's and the Companions' era, the relations with the amrad came to the agenda of the jurists in the tâbiîn period as the moral structure of the society began to weaken. Some jurists even considered the situation of the amrad to be more risky than that of the woman in terms of privacy. This is because the Islamic society of the time was subject to strict rules in the context of relations between men and women. Amrad

* Bu makale Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doç. Dr. Ünal YERLİKAYA danışmanlığında hazırlanan doktora tezinden üretilmiştir. Makale tezden hazırlanmıştır. Yazar makalede etik kurul izni gerektirecek bir durum bulunmadığını beyan etmiştir.

** Arş. Gör. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Anabilim Dalı, msabun@mehmetakif.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1329-7865.

*** Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Anabilim Dalı, unalyerlikaya@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2068-4887.

resembled a woman, and instead of the unattainable woman, one would turn to the woman-like amrad. While it was easy to prevent possible deviations in relations between men and women, the same was not possible in relations with the amrad because the amrad was a man. Moreover, the reason that brought this issue to the agenda of the jurists was to prevent the spread of illegitimate intimacy with the amrad to the point of threatening the social structure.

Keywords: Islamic Law, Amrad, Privacy, Woman, Adult Male.

Structured Abstract

Amrad, which means a boy with a beautiful and bright face who has not yet reached the age of puberty, evokes women and feminine characteristics despite being male. In this respect, the sexual attraction towards the amrad can be explained in the sense that the interest in the opposite sex is directed towards the amrad because of his resemblance to a woman, rather than the interest in the same sex. As the moral structure of the society began to deteriorate from the tābiin period onwards, amrad was positioned in the place of the woman and relations with him began to take on a sexual dimension. Due to the social structure and legal rules of the time, it was difficult to reach women and easy to reach the amrad. This created a facilitating ground for the emergence of this kind of relationship with the amrad. The widespread prevalence of this type of relationship has prompted jurists to re-evaluate - within the framework of general principles of fiqh - the limits of privacy between adult men and amrad. This is because this behavior is contrary to nature and opens the door to the act of liwāt (sodomy). In addition, if such a situation is not prevented, there is a risk that intimacy with the amrad will spread and become normalized in society. From the perspective of the general teachings, the amrad is a man, and the limits of privacy between men apply to him as well. However, in the adult male's relationship with the amrad there is the possibility of the male approaching his fellow male with sexual feelings, which is not foreseen under normal circumstances. As a result, the fuqaha, in order to prevent the mischief (mafsadat) that this intimacy would cause, have stated different rulings regarding the relationship between the adult male and the amrad than the rulings regarding privacy between men. This has been explained in detail in the sources of fiqh under special headings. Many of these rulings are similar to the rulings on privacy between men and women. However, in some cases, the rulings on amrad differ from those on women. The aforementioned issues related to amrad show that an issue can be the subject of fiqh according to the time and circumstances, based on the fact that it creates a disbenefit in society, although it is not included in the general provisions of fiqh. In this case, according to the needs of the time, jurists tend to construct new rulings based on the general principles of fiqh and procedural rules. Indeed, since homosexual attraction between two adult men or two women was considered a rare phenomenon in their time and did not tend to become widespread, they did not address the boundaries of privacy between two adult men and two women in the same way as they addressed the boundaries between amrad and an adult man. The same is true for relations with the opposite sex who are one's intimates (mahram). However, since sexual deviations other than amrad were not as widespread in their societies as amrad, they were not the subject of jurisprudence as in the case of amrad.

GİRİŞ

Henüz ergenlik çağına gelmemiş güzel ve parlak yüzlü genç erkek anlamına gelen emred ve yetişkin erkeğin emredle ilişkisi özellikle tabiîn döneminden itibaren klasik fıkıhın konusu olmuş, yetişkin erkekle emred arasındaki ilişkilerin cinsel yakınlaşmaya mahal vermeyecek şekilde yeniden düzenlenmesi ihtiyacı hissedilmiştir. İslam hukuk

literatüründe emredle cinsel yakınlaşma, toplumda yayılma potansiyeli olan ve bu yüzden önü alınması gereken bir durum olarak ele alınmıştır. Yetişkin erkeğin emredle ilişkisi, ferdî bir olay olmanın ötesinde toplumsal bir olguya/soruna dönüşme riski barındırmaktır. Bu yönüyle toplumu ilgilendiren bir vaka hâline gelmiştir. Tüm bunların neticesinde bu hususta hukukî düzenlemelerin yapılması ihtiyacı doğmuştur. Diğer cinsel sapmalar nadir vakalar olarak değerlendirildiğinden fıkıh kaynaklarında emred kadar yer bulmamıştır. Örneğin benzer durum kadın-kadın, kadın-emred arasında veya yetişkin erkeklerin arasında yahut aile içi kişinin karşı cinsten mahremleri arasında da söz konusu olabilir. Emred ile ilgili hükümler benzer durumlar söz konusu olduğunda onlar için de değerlendirilmiştir. Ancak saydığımız bu durumlar mevcut toplumda çok nadir, sıra dışı bir durum olarak algılandığından, fıkıh kitaplarında ancak satır aralarında yer bulabilmiştir.¹ Emrede yönelik cinsel çekim hayvana, ölüye vb. nesnelere yönelik olan cinsel sapmalardan daha farklı olarak değerlendirilmiştir. Fakihler bu tür cinsel sapmaları ancak sefih, akli noksan olan insanların yapabileceği bir davranış olarak tanımlarken, hemcins olan emrede yönelik cinsel çekimi aklen ve ruhen normal olan insanların da maruz kalabileceği bir durum olarak değerlendirmişler, bu çekimin davranışa aksettirilmesinin ise haram olduğunu beyan etmişlerdir.²

Konunun hassasiyetinin bir başka boyutu da, zamanın İslam toplumlarında kadınla olan ilişkileri sınırlandırmak mümkünken emred için bu pek mümkün olamamıştır. Emredle olan mahremiyet sınırlarının emredle yakınlaşmaya izin vermesi, kimi fakihleri emrede yönelik tutumlarında kadına olan yaklaşımlarından daha temkinli bir yaklaşım sergilemeye sevk etmiştir. Zira emred, kadından farklı olarak erkeklerle aynı ortamda bulunmaktadır. Kadına emredildiği gibi emredin tesettüre girme zorunluluğu yoktur. Emred erkektir. Erkekler arasındaki mahremiyet sınırları erkek-kadın arasında olduğu gibi değildir. Emredle yakınlaşmak toplumda dikkat çeken bir durum da değildir.

¹ Cemel, *Hâşiyetü'l-Cemel*, 4/126-127; Ebû Zekerîyya Muhyiddîn Yahya b. Şeref en-Nevevî, *el-Minhâc şerhu Sahîh-i Müslim İbnü'l-Haccâc* (Beyrut: Dâru İhyâu't-Turâsi'l-Arabî, h. 1392), 4/31; Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti meânî elfâzî'l-Minhâc* (By.: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994) 4/212; Alaiddin Ebu'l-Hasan Ali b. Süleyman el-Merdâvî, *el-İnsâf fî ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâf (el-Muknî ve Şerhu'l-Kebir'le birlikte)*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî-Abdulfettâh Muhammed el-Hulv (Kahire: Hicr li't-Tıbbâ ve'n-Neşr ve't-Tevzî' ve'l-İlân, 1995), 20/47, 57.

² Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsü'l-Eimme es-Serahsî, *el-Mebsût*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 9/102; Gazzâlî hemcinsle cinsel ilişkinin zina gibi insanların meyledebileceği bir durum olduğunu dolayısıyla had cezasının uygulanması gerektiğini söylemiştir. Hayvan ve ölüyle cinsel ilişki için had cezası gerektirmediğini, bunun sebebinin hayvan veya ölünün cinsel çekim duyulabilecek bir nesne olmadığını ifade etmiştir. bk. Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *el-Vasît fî'l-Mezheb*, thk. Ahmed Mahmud İbrahim - Muhammed Muhammed Tâmir (Kahire: Dâru's-Selâm, 1997), 6/441; Ali b. Muhammed b. Abdilmelik, İbnü'l-Kattân, *İhkâmü'n-nazar fî ahkâmî'n-nazar*, thk. İdris es-Samedî (Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 2012), 309;

Mahremiyet sınırları açısından kadın erkek ilişkileri sınırlandırılmış olduğundan kadına yaklaşmak emrede yaklaşımdan daha zordur. Emred ise bir yönüyle kadına benzemekte ve kadını çağrıştırmaktadır.

Fukahanın emred ile olan ilişkilere bazı sınırlamalar getirmesi tedbir amaçlı bir refleks olarak öne çıkmaktadır. Söz konusu hükümlerin yetişkin erkeklerle emred arasındaki sosyal ilişkileri etkileyen, emredin sosyal hayatını kısıtlayıcı bir boyutu yoktur. Nitekim emredin erkeklerle birlikte sosyal hayata girmesini, eğitim almasını engelleyen fikhî bir hüküm beyan edilmemiştir. Fukahanın ortaya koyduğu hükümler genelleme içermeyen, emrede karşı cinsel anlamda yakınlık duyanlarla ilgili, bireysel,³ fukahanın çoğunluğunun cezâi bir yaptırıma bağlamadığı,⁴ hükümlerdir.

Çalışmada yetişkin erkek ile emred arasında baş gösteren cinsel sapmanın fıkha konu oluşu incelenmiştir. Emredle cinsel yakınlaşmanın nadir bir vaka olmaktan çıkıp toplumsal bir sorun haline gelmesiyle, naslar çerçevesindeki geniş olan yetişkin erkek ile emred arasındaki mahremiyet sınırlarının fukaha tarafından daraltılmasına ve güvenlik tedbirleri kapsamında yeni hükümler vazetmelerine vurgu yapılmıştır. Makalede bireyler arasındaki mahremiyet sınırlarının zamana ve şartlara göre yeniden değerlendirildiğine ve ihtiyat prensibi gereği mevcut sınırların daraltma yönünde değişim gösterebildiğine dikkat çekilmiştir. Konu ile ilgili daha önce hazırlanmış olan - Arap dünyasında hazırlanan birkaç derleme eser dışında - özgün bir çalışmaya ulaşılmamıştır. Bu açıdan bu meselede ilmî bir katkı sunmak hedeflenmiştir.

1. Klasik Fıkıhta Emred ve Tealluk Ettiği Zemin

Emred arapça kökenli bir kelimedir ve sözlükte *merad* mastarından türemiştir. *Merrade* parlatmak, düzletmek ve yumuşatmak anlamlarına gelmektedir. *Merad*, yanağın kılsız olması veya ağacın yapraksız olması anlamlarını da ifade etmektedir. *Ardun merdâ* düz, üzerinde bitki yetişmeyen kumluk arazi demektir.⁵ Emred, şehvet duyacak yaşa gelmiş olmakla birlikte bulûğa ermemiş, bıyığı terlemiş ve henüz sakalı çıkmamış gençtir.⁶ Sakal çıkma yaşına gelmiş, ama sakalı çıkmayan kimseye “*ecred*” veya “*est*”

³ Şirbîni, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/212.

⁴ Bu hususta cezâi yaptırım uygulamakla ilgili sadece İbn Teymiyye'nin görüşüne ulaşılmıştır. bk. Takıyyüddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Abdülhalim İbn Teymiyye, *el-Fetâva'l-kübrâ*, (b.y.: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1987),

⁵ Muhammed b. Mükrim b. Ali Ebü'l-Fadl Cemalüddin İbn Manzûr el-Ensârî, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdir, h.1414), “mrd”, 3/401.

⁶ Şihâbüddîn, Şemseddin Muhammed b. Ebî'l-Abbas er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc, hâşiyetü's-Şibrâmlî, hâşiyetü'r-Reşîdî* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 6/192; Şihabuddin el-Kalyûbî - Ahmed el- Burullisî el-Umeyra, *Haşiyetâ Kalyûbî ve Umeyra*, thk. Taha Abdurrauf Sa'd, (b.y.: el-Mektebetü't-Tevfikîyye, t.y), 3/210; Abdülmelik Abdurrahman es-Sa'dî, *el-Alâkatü'l-cinsiyeye gayru şer'iyye ve ukubetuha fi's-şerîa' ve'l-kânûn* (by.: Dârul-Enbâr, 1989), 1/211.

denir.⁷ Fıkıh eserlerinde emredin çoğulu olarak *mürd*, *mîrâd* ve *mürdân* lafızları zikredilmiştir. Bazı fıkıh kaynaklarında “emred” yerine “ el-hades” (çoğulu el-ehdâs) kelimesi de kullanılmıştır.⁸ Buna göre emred *her bulûğ çağına yaklaşmış ve sakalı çıkmamış genç erkeği değil, bulûğ çağına yaklaşmış ve sakalı çıkmamış olmasının yanı sıra güzel yüzlü, zarif ve dolayısıyla çekici olan genç erkeği ifade etmektedir.*⁹

Hız. Peygamber ve sahâbe döneminde, emred ile yetişkin erkek arasındaki ilişki, yetişkin iki erkek arasındaki ilişkiden farklı olarak algılanmamıştır. Böyle bir durum, yani yetişkin erkeklerin emrede cinsel ilgi duyarak yaklaşması ve onu kadının yerine konumlandırması durumu, sahâbe zamanında varlığı bilinen bir olgu değildir. Bu ilişkinin cinsel bir boyut kazanması, böyle bir yakınlaşmanın endişe uyandırmaya ve yaygınlaşmaya başlaması tâbiîn dönemine rastlamaktadır. Takıyyüddin İbn Teymiyye (öl. 728/1328), bu dönüşümü zamanın bozulmasına bağlamaktadır. Sahâbe döneminde böyle bir şeyin bilinmediğini, emredle yetişkin erkek arasındaki ilişkinin bilinmediği bazı toplumların olduğunu ve bu toplumlarda emrede cinsel ilgi duyarak yaklaşmanın söz konusu olmadığını söylemiştir.¹⁰

Tâbiîn dönemine gelindiğinde Müslüman toplumda böyle tehlikeli bir durumun ortaya çıkması fakihleri de etkilemiş, bunun için bir tedbir mekanizması geliştirme ihtiyacı hissetmişlerdir. Bunun sonucunda yetişkin erkek ile emred arasındaki ilişkilere fıkıhta yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bu konu, önem kazanmasına binaen fıkıh kitaplarında ayrıntılı olarak *emrede bakmak*, *emredle tokalaşmak*, *emrede dokunmak*, *emredi öpmek*, *emred ile baş başa kalmak* gibi hususlar üzerinden ele alınmıştır

2. Yetişkin Erkek ve Emred Arasındaki Mahremiyet İlişkisi

Sözlükte “helâl olmayan, yasaklanan şey” anlamına gelen mahrem kelimesi, fıkıh terimi olarak kendileriyle evlenilmesi dinen yasaklanmış bulunan belli derecelerdeki akrabaları ifade eder.¹¹ İslam’da evlenilmesi yasak olmayan kişiler arasında kadının örtünmesi, bakmak, baş başa kalmak gibi kadın ve erkek arasında cinsel yakınlaşmaya mahal verecek tüm davranışlar yasaklanmıştır. Evlenilmesi yasak olanlar arasında fitrî olarak şehvet duygusunun bulunmaması göze alınarak mahrem olmayanlara göre daha

⁷ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc* 4/212; Süleyman b. Umer b. Mansûr el-Uceylî el- Cemel, *Hâşiyetü'l-Cemel alâ şerhi'l-Menhec (Futuhâtü'l-vehhâb bi'tevdîhi şerhu Menheci't-Tullâb)*, (by.: Dâru'l-Fikr, ty), 4/125.

⁸ Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdüsselâm el-Harrânî İbn Teymiyye *Mecmû'u'l-fetâvâ* (Medine, Mecmeu Melik Fehd li'Tıbbâti Mushafi's-Şerîf, 2004), 15/418; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/212; Mustafa es-Süyûtî Ruhaybânî, *Metâlibu uli'n-nuhâ fi şerhi Gâyeti'l-Müntehâ* (B.y.: Menşûrâtü'l-Mektebi'l-İslâmî, 1961), 5/19, 1/942.

⁹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 14/ 212; Kalyûbî- Umeyrî, *Hâşiyetâ Kalyûbî ve Ümeyra*, 3/210.

¹⁰ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâva*, 15/418.

¹¹ İbn Manzûr, *Lisânü'-Arab*, 12/123.

esnek bir yaklaşım ortaya konmuştur.¹² Hemcinslerle olan ilişkiler, mahremler arası ilişkiler dairesinde ele alınmış, onlar için de benzeri hükümler beyan edilmiştir.¹³ Ancak fıkıh kaynaklarında emredin durumu farklılık arz etmektedir. Zira fakihlerin içinde buldukları toplumlarda yetişkin erkekler ile emred arasında sapkın ilişkiler ortaya çıkmış, bu tür yakınlaşmalar görünür hale gelmeye başlamıştır. Bu bakımdan emredle olan mahremiyet ilişkisi yeniden değerlendirilmiştir. Emred ile mahremiyet ilişkisinden kast edilen emrede bakmak, emredle başbaşa kalmak, emrede dokunmak vb. hususlardır.

İslam hukuku literatüründe emrede yönelik tavır ve davranışlar, *emrede bakmak*, *emredle tokalaşmak*, *emrede dokunmak*, *emredi öpmek*, *emredle baş başa kalmak* gibi konular üzerinden ayrıntılı olarak ele alınmış ve zikri geçen meselelerin hükümleri tartışılmıştır. Emredle olan ilişkilerde mesafenin iyi korunması, gözlerin sakınılması, herhangi bir cinsel veya duygusal sapmaya mahal verilmemesi için teyakkuz hâlinde olunması hususunda tavsiyelerde bulunulmuş, bazı davranışlar yasaklanmış, hatta emredle yaklaşma ile ilgili kimi durumlar için ta'zîr cezası öngörülmüştür. Kimi zaman bu temkin, emredi yetişkin erkeklerin bulunduğu ortamlardan uzaklaştırmaya yönelik bir çağrıya dönüşmüş olsa da, emredin eğitim, sosyal ve hukukî haklarından menedilmesine izin verilmemiştir. Aynı zamanda bu tarz temkinli tavırlarla emrede zarar vermekten ziyade emredin istismara uğramasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Fakihler emred ile ilgili hükümleri "fitne" kavramıyla talil etmişlerdir.¹⁴ Sözlükte yakmak, imtihan etmek, zorluk, bir şeyden hoşlanmak, erkeğin kadına aşık olması vb. anlamlara gelen fitne kelimesi,¹⁵ emred ile ilgili meselelerde fakihler tarafından cinsel yakınlık duymak anlamında kullanılmıştır. Emrede yönelik mahremiyet sınırları değerlendirilirken, fitne vurgusu kadından farklı olarak emredin bedeni veya sesinden bağımsız bir biçimde değerlendirilmiştir. Emrede yönelik hükümlerin cinsel duygulara bağlanması, emredin bedeninin mahrem olduğunu beyan eden bir nassın olmayışı ve hükmün kaynağının mefsedet ortadan kaldırma ilkesine dayanması ile ilgilidir. Buna göre hüküm mefsedet olduğu sürece vardır. O da fitne olarak ifade edilen emrede karşı cinsel duyguların ortaya çıkmasıdır.

¹² en-Nûr 24/31; Buhâri, *Sahîhu'l-Buhârî*, "Nikâh", 111, Hadis No:5233, 7/37, " İsti'zân", 12, Hadis No: 6243, 8/54; Salim Ögüt, " Mahrem", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahrem>, (Erişim Tarihi: 30.11.2023)

¹³ Merdâvî, *el-İnsâf*, 20/47, 57; Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî, *el-Hidâye fî Şerhî Bidâyeti'l-Mübtedî*, (Pakistan: İdâreü'l-Kur'an ve'l-Ulûmü'l-İslâmiyye, y.t.), 7/191-195.

¹⁴ Benzer durum, yani hükmün fitneyle talil edilmesi, Hanefi mezhebinde erkeğin kadının yüzüne ve ellerine bakmasının hükmünde de söz konusudur. Buna göre fitneden endişe edilmediği taktirde kadının yüzüne bakmak caizdir. bk. Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ'i'u's-şanâ'i fî tertîbi's-şerâ'i'*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 5/122.

¹⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 13/318.

Fıkıh kaynaklarında emredle mahremiyet ilişkisi hususunda ele alınan temel konu, emrede bakışların sınırlandırılması olmuştur. Zira bakışlar, bu sakıncalı ilişkinin önünü açacak ilk ve en öncelikli adımdır. Emrede bakmanın hükmünü fakihler üç kısımda değerlendirmişlerdir.¹⁶ Birincisi şehvetle bakmaktır¹⁷ (cinsel hisler uyandıran bakış). Bunun haram olduğu hususunda âlimler ittifak etmişlerdir. İkincisi cinsel hisler uyandırmayan bakıştır. Bu bakış kişinin kendi çocuğuna baktığı gibi, bakışından emin olmasını ifade eder. Bu hâl değişmediği müddetçe bu bakışta bir beis görülmemiştir.¹⁸ Üçüncüsü böyle bir duygunun uyanmasından emin olamama, bundan endişe etme (fitneden emin olamama) durumudur. Bu üçüncü durumla ilgili olarak aşağıda detaylandırılacağı üzere âlimler arasında iki görüş vardır.

Birinci görüşe göre, emrede bakmak kadına bakmak gibidir. Ancak ihtiyaç¹⁹ olduğunda bakmak câizdir. Sedd-i zerâi' ilkesi gereği olası bir fesada engel olmak için bu durumda emrede bakmak câiz değildir. Ahmed b. Hanbel'den (öl. 241/855) nakledilen sahih olan görüş bu yöndedir. İbn Teymiyye bu görüşü tercih etmektedir.²⁰ Ebû İshak Şîrâzî (öl. 476/1083) ve Nevevî (öl. 676/1277) bu hususta bakıştan emin olunsa bile ihtiyaç (eğitim, alışveriş, tedavi, şahitlik vb.) dışında bakmanın câiz olmayacağını söylemişlerdir.²¹ Ancak bu görüş ihtiyat ilkesi çerçevesinde serdedilmiştir. Bu hususta Şâfiî mezhebinde hakim görüş farklıdır. Şâfiî mezhebinin görüşü fitne söz konu

¹⁶ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 15/417-419; İbnü'l-Kattân, *İhkâmü'n-nazar*, 326-327.

¹⁷ Şehvetle bakmak cinsel istek içerdiği gibi bakıştan hoşlanmak anlamını da içerir. bk. İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 15/413; Merdâvî, *el-İnsâf*, 20/58; Gazzâlî (öl. 505/1111), emrede haram olan bakışın, bakan kişinin emrede bakışının yetişkin erkeklere olan bakışından farklı olduğunu hissetmesi, bunun ayırımına varıyorsa, cinsel hislerle bakmasa bile bu bakışın tesirinde kalıyorsa o bakış haramdır, demiştir. bk. Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâu ulûmiddîn* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1982), 3/102.

¹⁸ Muhammed Emîn İbn Âbidin, *Hâşiyetü Reddî'l-Muhtâr alâ'd-Dürri'l-Muhtâr Şerhu Tenvîri'l-Ebsâr, Hâşiyetü İbn Âbidîn*, thk. Âdil Ahmed Abdü'l-Mevcûd, Ali Muhammed Muavvaz (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 2/80.

¹⁹ Fıkıhta ihtiyaç (hâciyyât) kavramı hükümlerin ana gayelerinin sınıflandırılmasını ifade eden makâsîdu's-şerîa'nın üçlü tasnifinden birini teşkil eder. Bunlar zarûriyyât, hâciyyât ve tahsîniyyât'tır. Hâciyyât, ferdî veya içtimaî hayat için mutlaka gerekli olmayan, ancak bunların düzenli olarak yürümesini temine yarayan hükümler anlamına gelen fıkıh terimidir. bk. Ertuğrul Boynukalın, "makâsîdu's-şerîa", Türkiye Diyanet Vakfı, <https://islamansiklopedisi.org.tr/makasidus-seria>, (Erişim Tarihi: 01.12.2023)

²⁰ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 15/ 417-419; İbnü'l-Kattân, *İhkâmü'n-nazar*, 327; el-Merdâvî, *el-İnsâf*, 20/56, 57.

²¹ Ebû İshak eş-Şîrâzî, *el-Mühezzeb fî Fıkhi İmami's-Şâfi'i*, thk. Muhammed Zuhaylî (Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 1996), 4/115; Ebû Zekeriyâ Yahya b. Şeref en-Nevevî, *el-Minhâc eş-şerhu alâ Sahîh-i Müslim*, 4/31; Ebû Zekeriyâ Yahya b. Şeref en-Nevevî, *Ravdatu't-Tâlibîn*, thk. Abduh Ali Kuşk (Dimaşk: Dâru'l-Fayhâ, 2012), 4/666.

olmadığında bakmanın haram olmadığı yönündedir.²² Hanbelî fakihi Ali b. Süleyman el-Merdâvî (öl. 885/1480), fitneden emin olanın emrede bakmasının câiz olduğunu, bakmasında bir kerahet bulunmadığını, ancak bakmamasının daha uygun olduğunu söylemiştir.²³ Muvaffakuddin İbn Kudâme (öl. 620/1223), fitneden endişe edilmesi durumunda kasıtlı bakışın haram olduğunu ifade etmiştir.²⁴ Genel olarak emrede bakmayı kadına bakmak gibi değerlendiren yukarıda zikri geçen birinci görüşün gerekçesi, emredin fitne olması bakımından kadına bakmak gibi hatta kadına bakmaktan daha riskli olmasıdır. Buna göre emrede bakmak kadına bakmaktan daha büyük bir günahtır. Zira emredle cinsel yakınlaşma livataya sürükleyebilir. Zinada olduğu gibi livâtânın sonradan evlilikle helal bir ilişkiye dönüşmesi hiçbir zaman mümkün değildir.²⁵

İkinci görüşe göre ise emred, erkek mesabesindedir. Zira asli durum böyle bir cinsel meylin olmayışıdır. Emrede bakmak kadınlara bakmak gibi değildir. Duygulardan emin olunduğu takdirde bakış haram değildir. Haram olsaydı, emrede tesettür emredilir veya onlarla yetişkin erkeklerin aynı ortamda bulunmaları haram olurdu. Ancak böyle bir haramlık söz konusu değildir. Haram hükmü ihtimal üzerine bina edilemez. Şirbînî'nin nakline göre Sübkî erkeklerin emredle iç içe yaşadıkları göz önüne alındığında, bakmayı yasaklamanın uygulanabilir bir durum olmadığını ve yasağın ancak fitneden endişe edilince söz konusu olabileceğini söylemiştir.²⁶

Fakihler bu hususta emrede bakmanın haram olduğuna işaret eden birkaç rivayet zikretmişlerdir. Bu rivayetlerden en meşhuru Abdül-Kays kabilesinden bir heyetin Hz. Peygamber'in yanına gelmesi, içlerinde emred olan güzel yüzlü genç bir oğlan olması ve bunun üzerine Hz. Peygamber'in onu arkasına oturtması ve "Dâvûd'un imtihanı bakıştandı." buyurmasıdır.²⁷ Ebû Hüreyre'den (öl. 58/678) nakledilen başka bir rivayete

²² Remlî, *Nihâyetü'l-Muhtâc*, 6/192; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/212; el-İmâm Ebu'l-Feth Muhammed b. Salih b. Ahmed ed-Decâni, *el-Ikdü'l-müfred fi hükmi'l-emred*, thk. Mâzin b. Sâlim Bâ'vezîr (Riyad: Dâru'l-Muğni, 1998), 25-26.

²³ Merdâvî, *el-İnsâf*, 20/56.

²⁴ Muvaffikuddin Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğni*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Abdulfettah Muhammed el-Huluv (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1997), 9/504.

²⁵ Ahmed b. Muhammed b. Ali İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc fi şerhi'l-Minhâc ve Havâşî's-Şirvânî ve'l-Abbâdî* (by.: el-Mektebetü't-Ticâriyye'l-Kübrâ bi'Mısr li'Sahibihâ Mustafa Muhammed, 1983), 7/199; Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman el-Mağribî el-Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl li'serhi Muhtasari'l-Halîl*, (By.: Dâru Âlemi'l-Kütüb,t.y.), 2/182; Ebû Zekerîyye Muhyiddin Yahya b. Şeref en-Nevevî, *Fetâvâ'l-İmam en-Nevevî*, thk. Muhammed el-Haccâr (Beyrut: Dâru'l-Beşâ'ri'l-İslâmiyye, 1996), 182; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, IV, 212.

²⁶ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/212.

²⁷ İbn Salah hadisin zayıf olduğunu aslının olmadığını belirtmiş, İbnü'l-Kattân el-Mağribî (öl. 628/1231), hadisin zayıf olduğunu söylemiştir. bk. Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *et-Telhisu'l-habîr fi tahrîci Ahâdisi'r-Râfi'l-Kebîr* (by.: Müessesetu Kurtuba, 1995), 3/308; Ahmed b. Muhammed b. Ali İbn Hacer el-Heytemî, *ez-Zevâci an iktirâfi'l-kebâir*

göre ise Peygamberimiz güzel yüzlü emrede gözleri sakınmadan bakmayı yasaklamıştır.²⁸ Ancak bu rivayetlerin tamamı zayıf rivayetlerdir. Fukahânın bu rivayetlerden yola çıkarak emred hakkında hükme vardıklarına dair bir bulgu yoktur. Bu rivayetlerden yola çıkarak Hz. Peygamber döneminde yetişkin erkek ile emred arasında cinsel yakınlaşmanın vuku bulduğunu veya böyle bir durumun bilindiğini iddia etmek de zordur. Nitekim yukarıda zikri geçen rivayetlerden ilkini nakleden İbn Teymiyye (öl. 728/1328) kitabında sahâbe döneminde emredle bu türden bir ilişkinin bilinmediğini belirtmiştir.²⁹ Bu konu hakkındaki hadis rivayetlerinin sahih olduğunu söyleyen bir nakle rastlanmamıştır. Sahabenin tâbiîn alimlerinde olduğu gibi emred hakkında herhangi bir söylemine ulaşılmamıştır. Nihayetinde âlimlerin bu hususta hükme varırken dayanak noktalarının yukarıda zikri geçen rivayetler olmadığı söylenebilir.

Emredin erkek olması, erkekler arasındaki mahremiyet sınırlarının, bu husustaki genel kuralın, tümüyle emred için geçerli olacağı anlamına gelmez. İslam, mahremiyet sınırlarını genel için çizmekle beraber, kişinin mahremi olanlardan fitne oluşturabilecek kimselerle tehlikeli ve riskli durum ve hâllere girmekten sakınmasını emretmektedir. Bu hususta İbn Teymiyye, Hz. Peygamber'in bir kadının, mahremi olduğu hâlde, fitne endişesiyle kayınpederiyle baş başa kalmasından sakındırmak için söylediği "Kayınpeder³⁰ ölümdür."³¹ hadisini örnek göstermiştir. Tüm bunlara dayanarak İbn Teymiyye, her ne kadar emred ile yetişkin erkek arasında dinen kadın ile erkek arasındaki sınırlar konulmamış olsa da, şüpheye kapı aralayacak bazı durumların belirmesi hâlinde emredle baş başa kalmanın haram olduğunu söylemiştir.³² İbrâhim en-Nehâî (öl. 96/714) ve Süfyân es-Sevrî (öl. 161/778) gibi bazı selef âlimleri emredle aynı ortamlarda bulunmayı yasaklamışlardır.³³ Emredle aynı ortamda bulunmaya fitneden

(Kahire: Matbaatu Hicâzî, t.y.), 2/118; Takiyyüddîn Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Abdülhalim İbn Teymiyye, *es-Siyâsetü's-şer'iyye fî islâhi'r-râ'i ve'r-ra'iyye*, thk. Ali b. Muhammedü'l-İmrân (b.y.: Dâru Âlemi'l-Fevâid, t.y.), 184.

²⁸ İbn Adiy, İbn Dâvûd, Ebû Hâtim vd. hadis için zayıf demişlerdir. Ravilerinden Vâzî'nin sika olmadığını söylemişlerdir. bk. Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânu'l-Mîzân*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde (Beyrut: Mektebetü'l-Matbû'âti'l-İslâmiyye, 2002), (hadis no: 8323), 8/368; İbnü'l-Kattân hadisin son derece zayıf olduğunu isnadında iyi bir taraf olmadığını söylemiştir. bk. İbnü'l-Kattân, *İhkâmü'n-nazar*, 333.

²⁹ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâva*, 15/418.

³⁰ İbni Teymiyye'nin kayınpeder olarak yorumladığı الحمو kelimesi, eşin kadına mahrem olmayan akrabası (eşin kardeşi, amcası, amcasının oğlu, dayısı vb.) olarak tevil edilmiştir. bk. Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *el-Mecmu' Şerhu'l-Mühezzeb* (Kahire: Matbaatü't-Tedâmüni'l-Ehavî, h. 1444-1447), 4/278.

³¹ Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, Sahîhu'l-Buhârî, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî (Beyrut: Tavku'n-Necât, h.1422), "Nikah", 111, 7/37, (Hadis no: 5232),

³² İbn Teymiyye, *Macmû'u'l-fetâvâ*, 32/248.

³³ Ebu Abdullah Muhammed b. Ebî Bekr b. Ebî Eyyûb İbn Kayyim el-Cevziyye, *Ravdatü'l-muhibbîn ve nüzhetü'l-müştekîn*, thk. Muhammed Azîz Şems (Riyad: Dâru Atââtü'l-İlm, 2019), 166.

emin olunduğunda ve onu eğitmek gibi bir maslahat bulunduğunda cevaz verilmiştir. Öğretmenlerin emredle baş başa kalmadan, topluluk içinde eğitim vermeleri tavsiye edilmiştir.³⁴ Ruhaybânî (öl. h. 1243), eğitmek gibi bir maslahat olduğunda ve mefsetten emin olunduğunda emredin eğitimiyle ilgilenmenin câiz olduğunu söylemiştir.³⁵ İmam Mâlik'in (öl. 179/795), hadis meclisine gelmesini yasakladığı bir emredin, gizlice gelip hadis dinlediğini öğrenince onu 16 celde ile cezalandırdığı nakledilmektedir. Bazı âlimler emredle aynı ortamda geceleme ve aynı ortamda uyumayı yasaklamışlardır.³⁶

Emredin fitneye sebep olabilecek ortamlarda bulunması hoş karşılanmamıştır. Hamamlarda mahremi olmayan kimselerle oturmasının, vücudunu sergileyecek şekilde giyinmesinin ve erkekler arasında dans etmesinin uygun olmadığı belirtilmiştir. Velisinin, kendisi yanında olmadan emredi erkeklerin arasına göndermesinin câiz olmadığı ifade edilmiştir.³⁷ Erkek erkeğe tokalaşmak sünnet kabul edilirken, emredle tokalaşmak câiz görülmemiştir. Hanefiler ise emrede dokunmayı ve emredle tokalaşmayı mekruh görmüşlerdir.³⁸ Nevevî'ye göre emredi öpmek ve ona sarılmak, hangi gerekçeyle olursa olsun câiz değildir. Ona göre bu hüküm (câiz olmama hükmü), her iki tarafın salih kimselerden olması durumunda bile değişmez. Ancak emredin anne babası veya mahremi için durum farklıdır.³⁹ İbn Teymiyye emredle yetişkin bir erkeğin aynı yatakta yatmasıyla ilgili olarak şunları söylemiştir: "10 yaşından küçük bir çocuğun cinsel duyguları henüz ortaya çıkmamışken, onunla aynı yatakta yatmanın câiz olmadığı hadislerle sabitken, emredle aynı yatakta yatmanın câiz olması asla tartışılmaz."⁴⁰

3. Emredin Mahremiyet Hükümleri Bakımından Kadın İle Kıyaslanması

Yetişkin erkek ile emred arasındaki mahremiyet sınırları, erkekle kadın arasındaki mahremiyet sınırlarından farklıdır. Emred erkek olduğu için mahremiyet açısından durumu, yetişkin iki erkek veya iki kadın arasındaki mahremiyet ilişkilerinde veya kişinin akrabalık bağları sebebiyle mahremi olan karşı cinsle ilişkisinde olduğu gibidir.⁴¹ Ancak toplumda bu tarz bir ilişkinin yaygınlık göstermesi sonucunda, emredle yakınlaşmanın

³⁴ Şemsuddîn Muhammed b. Umer el-Gamrî, *el-Hükmü'l-madbût fi tahrîmi fi'li kavmi Lût*, thk. Ubeydullah el-Mısrî el-Eserî (Kahire: Dâru's-Sahâve li't-Türâs, 1988), 57.

³⁵ Ruhaybânî, *Metâlibu uli'n-nuhâ*, 1/942.

³⁶ Ebu'l-Ferac Abdurrahman b. Ali İbnü'l-Cevzî, *Zemmü'l-Hevâ*, thk. Ahmed Abdüsselam Ata (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993), 92-93.

³⁷ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, 15/418.

³⁸ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü ibn Âbidîn*, 1/382; Cemel, *Hâşiyetü'l-Cemel*, 4/126; Heyet, *el-Mevsû'atü'l-Fıkhıyye'l-Kuveytiyye* (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf ve's-Şu'ûni'l-İslâmiyye, h. 1404-1427), 6/253.

³⁹ Nevevî, *el-Mecmû*, 4/638.

⁴⁰ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, 32/247-248.

⁴¹ Abdülğanî el-Guneymî ed-Dimaşkı el-Meydânî, *el-Lübâb fi şerhi'l-Kitâb*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid (Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, ty.), 4/164.

kadınla yakınlaşmak gibi fitne kaynağı olduğu düşünülmüştür. Bakmak, dokunmak, baş başa kalmak gibi meselelerde kadın ve erkek arasında olan mahremiyet sınırlarının benzeri, emred için de öngörülmüştür. Bazı hususlarda emred için beyan edilen mahremiyet ile ilgili hükümler kadınla olan mahremiyet ilişkilerini belirleyen hükümlere benzemektedir. Ancak emred için söz konusu hükümler kadından farklı olarak cinsel yakınlık veya ilgi duymakla kayıtlandırılmıştır.

Emrede yönelik cinsel çekimin kaynağı, emredin fiziksel olarak kadına benzemesidir. Parlak yüzlü ve tüysüz olması gibi kadınsı özelliklere sahip olduğundan, bir yetişkin erkek için bu yönleriyle karşı cinsi temsil etmektedir. Dönemin İslam toplumunda emred, kadın gibi ulaşılması zor değildir. Erkek ile kadın arasında olduğu gibi yetişkin erkekle emred arasında mahremiyet sınırları bulunmamaktadır. Toplum ve hukukî kurallar emredin erkek olması hasebiyle, yetişkin erkeklerin emredle aynı ortamlarda bulunmalarına, dolayısıyla onunla daha yakın bir temas içinde olmalarına izin vermektedir. Ayrıca emred için tesettür emri de yoktur. Kadın gibi emrede nikâh vesilesiyle ulaşılabilir helal bir yol da bulunmamaktadır. Emredle yakınlaşma fitrata aykırı sapkın bir ilişki olan livata fiiline sürüklemektedir. Bazı fakihler zikrettikleri tüm bu sebeplerden ötürü emredle ilişkilerin harama düşme bakımından kadınla olan ilişkilerden daha riskli olduğunu, dolayısıyla bakmak, dokunmak ve başbaşa kalmak gibi meselelerde mahremiyet açısından emredin kadın gibi değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Hatta emredle olan ilişkilerde kadın ile olan ilişkilerden daha temkinli olunması gerektiğini ve emredle olan mahremiyet sınırlarının ihlal edilmesi durumunda bunun günahının daha büyük olacağını söylemişlerdir.⁴²

Kadınlarda olduğu gibi emrede tesettür emredilmemiş, kadın gibi sesi haram görülmemiştir. Bazı fakihlere göre bunun sebebi, emredin kendisinin kadın gibi doğrudan fitne kaynağı olmaması ve onlara yönelik fitnenin kadına kıyasla nadir ortaya çıkmasıdır. Ayrıca kadından farklı olarak, tüm bu yasaklar emredin güzel olmasıyla kayıtlıdır. Güzel görünümlü olmayanın hükmü diğer erkekler gibidir. Âlimler, gözün emreden sakınılmasını yeterli görerek, meşakkatli olacağı gerekçesiyle ona tesettürün emredilmemesi gerektiğini söylemişlerdir. Nitekim erkeklerin böyle çocuklarla aynı ortamda bulunmaları kaçınılmazdır. Bu durumda gözün sakınılması fitneden korkmak ve endişe etmekle sınırlıdır.⁴³

⁴² İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâva*, 21/245; Ruhaybânî, *Metâlibu uli'n-nuhâ*, 5/20; İbnü'l Kattân, *İhkânü'n-nazar*, 309; Merdâvî, *el-İnsâf*, 20/ 59; Hattâb, *Mevâhibü'l-celfîl*, 2/182. Cemel, *Hâşiyetü'l-Cemel*, 4/124; Kalyûbî- Umeyrî, *Hâşiyetâ Kalyûbî ve Umeyrî*, 3/210, Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/212.

⁴³ Cemel, *Hâşiyetü'l-Cemel*, 4/124; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, 1/466, 9/223; Ebû Yahyâ Zeynüddîn Zekeriyâ b. Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *Esna'l-metâlib fî şerhi Ravdi't-Tâlib*, thk. Muhammed Zehrî el-Ğamrâvî (B.y.: Matba'atü'l-Yemeniyye, h. 1313), 3/112; Mahmud b. Ahmed b. Musa Bedreddin el-Aynî, *el-Binâye Şerhu'l-Hidâye* (Beyrut:

4. Emredin Mahremiyeti İle İlgili Bazı Fıkîhî Hükümler

Fıkîh literatüründe yetişkin erkekle emred arasındaki mahremiyet ilişkisinin bazı yönleriyle kadın ile erkek arasındaki ilişki gibi değerlendirilmesi, abdest, namaz, cenaze vb. konularda kadınlara ait olan birçok hükmün emrede atfedilmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bunlardan biri emrede dokunmanın abdesti bozup bozmayacağı meselesidir. Bu konuda iki görüş vardır. Birinci görüşe göre emrede şehvetle dokunmak abdesti bozar. Mâlikîlerde meşhur olan görüş ve Hanbelîlerde tercih edilen görüş bu yöndedir. İkinci görüşe göre emrede dokunmak abdesti bozmaz. Bu görüş Ebû Hanîfe (öl. 150/767) ve İmam Şâfiî'nin görüşüdür. Aynı zamanda Şâfiî mezhebinde meşhur olan görüştür.⁴⁴

Emredle ilgili fıkhî tartışılan başka bir mesele de emredin ezanı, imamlığı ve Hanefîler açısından cemaatle kılınan namazda emredle yan yana namaz kılmanın hükmüdür. Emredin sesi ve bedeni kadında olduğu gibi mahrem olarak değerlendirilmemiştir. Bu yüzden emredin tesettüre girmesi gerekmediği gibi ezan okuması da câizdir.⁴⁵ Hanefîler, Şâfiîler, ve Hanbelîlere göre emred fitneye sebep olabileceğinden, emredin arkasında namaz kılmak mekruhtur. Hanefîler fitneden endişe edildiği takdirde, emredin imamlığının tenzihen mekruh olduğunu söylemişlerdir.⁴⁶ Hanefîler cemaatle kılınan namazlarda, kadınlardan farklı olarak muhâzât⁴⁷ hükümlerinin geçerli olmadığını ifade etmişlerdir. Zira Hanefîlere göre hükmün illeti kadının fitne oluşturması değil, farz olan sıralamayı bozmasıdır.⁴⁸ Bununla birlikte bazı Hanefîler emredle aynı safta namaz kılanların kadında olduğu gibi namazlarının bozulacağını ifade etmişlerdir.⁴⁹

Fakihler emredle karışık sohbet meclisi oluşturmayı ve onunla vakit geçirmeyi yasaklamışlardır. Bu hususta Hz. Ömer'in emredle oturduğu bilinen bir adamın, onlarla

Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000), 12/134; Kalyûbî- Umeyrî, *Hâşiyetâ Kalyûbî ve Umeyrî*, 3/210- 211; Remlî, *Nihâyetü'l-Muhtâc*, 4/192.

⁴⁴ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 1/430; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, 1/129, 3/410; Süleyman b. Muhammed b. Ömer el- Büceyrimî, *Tuhfetü'l-habîb alâ Şerhi'l-Hatîb*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2007), 1/200; Gamrî, *el-Hükmü'l-madbût*, 83; İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâva*, 15/411; Not: Bilgiye Hanefî kaynaklarından ulaşılamamıştır.

⁴⁵ İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, 1/466, 7/193, 9/223.

⁴⁶ Heyet, *Mevsûatü'l-Fıkhiyye*, 6/253; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü ibn Âbidîn*, 2/301.

⁴⁷ Sözlükte "aynı hizada olmak" mânasına gelen *muhâzât* kelimesi, fıkhîta cemaatin imama veya kadınların erkeklerle aynı hizada bulunmasını ifade eden bir terim olup ikincisine *muhâzâtü'n-nisâ* denir. Fakihlerin çoğunluğuna göre cemaatle namazda imama uymanın geçerli sayılabilmesi için imamın cemaatle aynı hizada olmayıp önde bulunması şarttır. Öte yandan Hanefîler'e göre kadınla erkeğin aynı hizada olması da bazı şartların varlığı hâlinde erkeğin namazının bozulmasına yol açar. bk. İbrahim Acar "Muhâzât", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Erişim 10 Ağustos 2023).

⁴⁸ Osman b. Ali ez-Zeyleî, *Tebyînü'l-Hakâik Şerhu kenzi'd-Dekâik ve Hâşiyetü's-Şilbî*, (Kahire:Matbaatü'l-Kübâ'l-Emîriyye, h.1314), 1/137.

⁴⁹ Aynî, *el-Binâye* 2/351.

oturmasını yasakladığı rivayeti aktarılmaktadır.⁵⁰ İbn Teymiyye emrede erkekler arasında fitne oluşturduğu gerekçesiyle ta'zîr cezası verilebileceğini söylemiştir. Zira Hz. Ömer, güzel yüzlü ve kadınlar arasında güzelliğiyle meşhur olmuş olan Nadr b. Haccâc'ın saçını, kadınlar arasında fitneye sebep olduğu için tıraş ettirmiştir. O da fayda sağlamayınca sürgün ettirmiştir. İbn Teymiyye'ye göre aynı durum emred için de geçerlidir. O da erkekler arasında fitneye sebep olmaktadır. ta'zîr cezasının belli bir sınırı yoktur. Duruma ve kişiye göre belirlenir.⁵¹

Zina eden bekâr kadın ve bekar emrede yönelik had cezası ile ilgili olarak Şâfiîler, fitne endişesiyle bekâr kadın ve emrede (bulûğ çağına ermiş ise) sadece celde cezası uygulanacağını, erkelere uygulanan sürgün (nefy) cezasının emrede uygulanmayacağını ifade etmişlerdir.⁵² Burada, sürgün edilme meselesinde emred, erkek olmasına rağmen kadın gibi değerlendirilmiştir. Yine İbn Teymiyye'ye göre eğer emredin erkek veya kadınlar arasında fitne oluşturmasından endişe edilirse, velisinden ihtiyaç dışında emredi göz önünde tutmaması, güzelliğini artıracak şeyler yapmaması istenir. Çocuğu hamamlara ve eğlence mekânlarına götürmesi yasaklanır. Bunlar ta'zîr cezasını gerektiren durumlardandır.⁵³ İzzeddin b. Abdüsselâm (öl. 660/1262), emredle karışık meclis oluşturmanın haram olduğunu söylemiş, cezasının ta'zîr olduğuna yönelik fetva vermiştir.⁵⁴ Şîa fıkhında emredi cinsel duyguyla öpmenin cezası ta'zîrdir.⁵⁵ Her ne kadar selef emrede bakmayı ve emredle aynı meclislerde bulunmayı sakındırmışsa da, bu duruma âlimler tarafından tedbir ve ihtiyat babından bakılmış, emredle mesafeyi korumak, emredi ilim meclislerinden kovmak veya onu eğitimden mahrum etmek olarak yorumlanmamıştır. Bu durumda öğretmen, emred olan öğrencisiyle olan mesafesini gözetmeli, eğitimin amacı dışına çıkabilecek hâl ve hareketlerden sakınmalıdır.⁵⁶

Emrede bakmak kadına bakmak gibidir. İhtiyaç dışında bakmak haramdır, diyenlere göre, ölen kimse bir emred ise ve mahremi olan yıkayıcılar bulunamazsa fitneye sebep olacağı gerekçesiyle teyemmüm edilir. Ya da şahitlikte kadının yüzüne bakılmasında olduğu gibi, şayet bir hakkın zayi olması söz konusu ise, bu durumda ihtiyaca binaen yıkanır.⁵⁷ Emred bulûğ çağına ermişse, ona kadının da bakması haramdır. Bu durumda kadın da onu yıkayamaz.⁵⁸

⁵⁰ İbn Teymiyye, *es-Siyâsetü's-ser'iyye*, 184.

⁵¹ İbn Teymiyye, *el-Fetâva'l-kübrâ*, 5/530.

⁵² Büceyrimî, *Tuhfetü'l-habîb* 4/173.

⁵³ İbn Teymiyye, *es-Siyâsetü's-ser'iyye*, 186.

⁵⁴ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, 4/15-16.

⁵⁵ Muhammed Hasan en-Necefi, *CevâhirulKelam fi şerhi bi'sherâ'ii'l-İslam* (Beirut: Dâru İhyâi Tûrasi'l-Arabî, 1981), 41/386.

⁵⁶ Telegram, " eş-Şeyhu'd-Doktor Salihu'l-Fevzân" kanalı, *Manzûmetü'l-Âdâb* kitabının şerh edildiği ders, Soru No: 55/954, (Erişim 09. Ocak 2023).

⁵⁷ Remlî, *Nihâyetü'l-Muhtâc*, 2/448; Cemel, *Hâşiyetü'l-Cemel*, 2/149.

⁵⁸ İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, 3/107.

Emrede yönelik cinsel yakınlaşma içeren tüm davranışlar fakihler tarafından reddedilmiş ve bu tür davranışların haram olduğu hususunda ittifak edilmiştir. Hatta bu davranışlara sevk edebilecek durumlara karşı temkinli olmaya yönelik hükümler beyan edilmiştir. Tüm bunların yanı sıra bazı alimler, hemcins olan emrede yönelik oluşan, davranışa aksettirilmeyen duygusal yakınlaşmanın masumiyeti üzerine kafa yormuşlardır. Bu meseleyi aşkını gizleyerek ölen kimsenin hükmî şehit kabul edilip edilemeyeceği üzerinden tartışmışlardır. Söz konusu mesele hemcinsine, karşı cinse duyulan aşk benzeri duygular besleyen, iffetli davranıp harama düşmeyen, duygularını gizleyip bu hal üzere ölen kişinin şehitliği meselesidir. Bu durumu, iffetli davranmak söz konusu olduğu için, karşı cinse âşık olmaya benzeterek, bu kişinin hükmî şehit olduğunu beyan edenler olmuştur.⁵⁹ Diğer bir görüş de böyle bir durumda ölen kimsenin şehit olmayacağı yönündedir. İbn Hacer el-Heytemî (öl. 974/1567), Zerkeşî'nin bu görüşte olduğunu nakletmektedir.⁶⁰ Bu görüşü savunanların endişesi, fitrata aykırı olan ve livâta gibi çirkin bir fiile sevk edebilecek olan böyle bir duyguya şehitlik mertebesi vererek onu meşrulaştırmak, bu hislerin davranışa dönüşmesine kapı aralamaktır. İbn Teymiyye, ister kadın ister erkeğe yönelik olsun haram olan aşka üstün bir mertebe verilmemesi düşüncesindedir. Ona göre kişinin bu duyguya kapılması, bakışlarını korumaması yahut kalbinde Allah sevgisinin yerleşmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Şehitlik ile ilgili hadisi ise kişinin nefsiyle mücadele etmesi ve sabretmesinin sonucunda ona bahşedilmiş bir makam olduğu şeklinde yorumlamıştır.⁶¹ İbn Kayyim el-Cevziyye (öl. 751/1350), emrede âşık olmanın Allah'ın hiç hoşnut olmadığı, Allah'ın rahmetinden uzaklaştıran, kulun dinine ve dünyasına zararlı olan çok büyük bir bela olduğunu söylemiştir. Ona göre bu belaya düşenlerin Allah'a sığınarak, zikri artırarak, Allah'a bu duygudan onu kurtarması için dua etmesi gerekir.⁶²

Yukarıda zikredildiği şekliyle alimlerin görüşleri değerlendirildiğinde bu konuda iki farklı yaklaşım karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, olayı duygulardan bağımsız olarak değerlendiren davranışçı yaklaşımdır. Buna göre, fıkhen haram olan, kınanan sadece davranışlardır. Dolayısıyla karşı cinse duyulan aşklarla bir tutulabilir. İkinci görüşün yaklaşımı ise olayın psikolojik yönünü de ele alan bir yaklaşımdır. Buna göre sorunun çözümü sadece davranışlarla ilgili değildir. Psikolojik derinliğe de inilmelidir. Zira emrede yönelik cinsel duygular doğal bir durum değil, çözümlenmesi gereken arızî ve hastalıklı bir haldir. Ancak bu şekilde köklü bir şekilde sorun çözümlenebilir. Ayrıca davranışlar duyguları, duygular da davranışları yönetir. Dolayısıyla emrede yönelik

⁵⁹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 2/35; Ahmed b. Muhamed b. Ali İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetâva'l-fikhiyye'l-kübrâ*, (B.y.: Mektebetü'l-İslâmiyye, 2/15; Remlî, *Nihâyetü'l-Muhtâc*, 2/497; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, 3/166.

⁶⁰ İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, 10/224.

⁶¹ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, 11/253, 14/208.

⁶² Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyub İbn Kayyim el-Cevziyye, *ed-Dâ' ve'd-Devâ'*, thk. Muhammed Ecmelü'l-İslâhî (Mekke: Dâru Âlemi'l-Fevâid, h.1429), 565-566.

hükümler beyan edilirken duygudan bağımsız olarak değerlendirme yapılamaz. Kanaatimizce bu yaklaşım daha isabetli gözükmektedir.

5. Klasik Dönem Fakihlerinin Emrede Yönelik Tavrı

Emred ile ilgili fıkhi görüşlerin ortaya çıkmasında selef âlimlerinin emrede yönelik yaklaşımları etkili olmuştur. Selef ulemâsı, zamanlarında emredle yakınlaşmanın olası sonuçlarını ve toplum açısından ortaya çıkabilecek olası riskleri öngörerek, bu konuya köklü çözüm arayışına gitmişlerdir. Hatta kimi zaman bu çözüm yöntemlerinin radikal boyutlara ulaştığı da olmuştur.

Tabiîn dönemi âlimleri emredle cinsel yakınlaşmayı livâta fiiline denk bir durum olarak görmüştür. Nitekim onlar, livâta yapanları üç sınıfa ayırmıştır. Bu üç sınıf; *bakanlar, tokalaşanlar ve fiilî olarak livâta yapanlardır*. Bu bakımdan emrede bakmayı ve dokunmayı da livâta olarak değerlendirmişlerdir.⁶³ Alimler, emrede dikkat kesilerek veya tekraren bakmayı hoş karşılamamış, emrede bakarken bakışları sakınmayı tavsiye etmiştir.⁶⁴ İnançlı bir gencin emredle beraber oturup kalması, vahşi hayvanla oturmaktan daha tehlikeli görülmüştür. Selefin emredi aslandan daha tehlikeli gördükleri, sûfiler tarafından imanı en kuvvetli olanların üzerine doğru saldıran bir ordudan kaçır gibi emreden uzaklaşan kimseler olukları ifade edilmiştir.⁶⁵ Tüm bu nakiller selefin emred hususunda ne derece hassas olduklarını ve emreden ne derece sakındıklarını göstermektedir.

Alimler emrede yönelik tavırlarında sedd-i zerâi' prensibini temel almışlardır. Bu sebepten aslen haram olmayan, ancak harama götürmesi muhtemel olabilecek tutum ve davranışlardan sakınmışlardır. Örneğin emredle görüşüp sohbet etmeyi hoş görmemişlerdir. Fethu'l-Mûsilî'nin, 30 kadar önde gelen âlimden ders aldığı, otuzunun da ayrılırken emredle görüşmekten ve sohbet etmekten sakın diye tavsiye verdiğini söylediği rivayet edilmiştir.⁶⁶ Süfyân es-Sevrî, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'in genç delikanlılarla yakın sohbetten kaçındıkları, Süfyân es-Sevrî'nin emredin kendisi ile birlikte aynı sohbet ortamında bulunmasına izin vermediği nakledilmiştir.⁶⁷ Hatta selef

⁶³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Abderî el-Fâsî, İbnü'l-Hâc, *el-Medhal li'ibni'l-Hâc*, (Kahire: Mektebetü Dârü't-Türâs, t.y.), 3/115; İbn Âbidîn, *Hâşiyeti İbn Âbidîn*, 9/525.

⁶⁴ Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah, İbn Ebi'd-Dünyâ, *Zemmü'l-Melâhî*, thk. Amr Abdülmün'im Selim (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, h. 1416), 97; İbnü'l-Cevzî, Cemaleddin Abu'l-Ferac Abdurrahman İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü'l-İblîs* (Beyrut: Dâru'l-Kalem, h. 1403), 258.

⁶⁵ Gamrî, *el-Hükmü'l-madbût*, 53, 84.

⁶⁶ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, 21/252-253; Gamrî, *el-Hükmü'l-madbût*, 86.

⁶⁷ Ruhaybânî, *Metâlibu ulî'n-nuhâ*, 5/20; Bir adam yanında görünüşü güzel olan oğluyla birlikte Ahmed b. Hanbel'in yanına girdi. İmam Ahmed ona bir sonraki gelişinde oğlunu yanında getirmemesini söyledi. bk. İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâva*, 15/376.

âlimleri emredin yakınında olmaktan o kadar nefret duyuyordu ki emredi “entân” (pislik)⁶⁸ olarak isimlendiriyorlardı.⁶⁹

Geçmişte emredle hemcins ilişkinin en yaygın olduğu mekânlar hamamlardı. Tarihte böyle gençler hamamlara giriyorlar, hatta orada görevli olarak çalışıyorlardı. Bu yüzden selef âlimleri velinin emred olan çocuklarını hamama göndermesini yasakladığı gibi, hamamlarda güzel yüzlü olan erkek çocuklardan gözlerin sakınılması yönünde tavsiyelerde bulunmuşlardır.⁷⁰ Selef ayrıca emredle تنها mekânlarda birlikte yürümeyi ve emredle aynı yerde geceleme yasaklamıştır.⁷¹

Erkek çocukların tasavvufa eğitim ve intisap amaçlı verilmeleri ile- tasavvufta şeyh ve mürid arasında özel ve yakın bir bağ olması hasebiyle- emredin bazı sûfî cemaatlere mürid olması fitneye sebep olmuştur.⁷² Bazı sapkın sûfî gruplar emredle yakınlaşmayı meşru görmüşler, hatta Allah’a yakınlaştırıcı bir vesile olarak addetmişlerdir. İbnü'l-Cevzî (öl. 597/1201) tasavvuf erbabını sapkınlığa götüren sebepleri zikrederken bunlardan birinin emredle yakınlaşmak olduğunu, bunun da evlilikten uzaklaşmalarından kaynaklandığını ifade etmektedir.⁷³ İbnü'l-Cevzî “Telbîsü'l-İblis” adlı kitabında, zamanındaki bazı sapkın tasavvuf erbabını, emrede karşı takındıkları tavra göre beş grupta sınıflandırmıştır. Buna göre birinci grup, Allah’ın güzel yüzlü emrede hulûl ettiğine inanarak emredle yakınlık kuranlardır. Bunlar en sapkın gürühtür. İkinci grup, güzel olana bakmanın mubah olduğunu, bu sebepten emrede bakmaya ruhsat verildiğini söyleyenlerdir. Üçüncü grup, emrede bakarak Allah’ın kudreti üzerinde tefekkür ettiklerini ve bu şekilde Allah’a yaklaştıklarını iddia edenlerdir. Dördüncü grup

⁶⁸ Selefin emrede yönelik takındıkları bu tavırları emredi dışlamak, onu tahkir etmek olarak anlamak doğru bir okuma biçimi olmaz. Zira dönemin İslam toplumunda emredin toplumdaki dışlanması, emredin toplumsal ve hukukî haklarının bu zikri geçen sebeplerden ihlal edilmesi söz konusu olmamıştır. Selefin tavrı emredin varlığına yönelik olmaktan ziyade dönemlerinde yaygınlaşmaya başlayan bu sapkın ilişkiden kendilerini uzak tutmak anlamında ihtiyatî bir tavidir. Aslen çirkin ve pis olan, toplumda baş gösteren bu ilişki biçimidir. İslam toplumunda en fazla ihtiyatlı olunan konuların başında cinsellikle ilgili sınırlar gelmektedir. Nitekim bu sınırlar selefin yaşadığı toplumda kadın ve erkek arasında azami ölçülerde uygulanmaktadır. Emred konusu da sakınılan bu durumlardan biridir. Selefin ihtiyat anlayışına göre harama kapı aralama ihtimali olan her yol, mubah da olsa kaçınılması gereken bir durumdur. Böyle bir ihtimal toplumda belirmiştir. Bundan sakınmaları için sadece bu bile yeterlidir. Nitekim selefin harama karşı ihtiyatlı tavırları, “bir şeyde harama düşme korkusuyla yetmiş şeyden vazgeçtikleri” şeklinde açıklanmıştır. bk. Decânî, *el-Ikdü'l-müfred*, 26.

⁶⁹ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, 15/ 421; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/212; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü ibn Âbidîn*, 2/80.

⁷⁰ Gamrî, *el-Hükmü'l-madbût*, 53; Muhammed b. Reşid b. Ali Rıza, Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Menâr*, (Mısır, Matbaatü'l-Menâr, h.1298), 8/523; İbn Teymiyye, *es-Siyâsetü's-şer'iyye*, 186.

⁷¹ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 2/182.

⁷² Reşid Rızâ, *Tefsîru'l-Menâr*, 8/523.

⁷³ İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü'l-İblîs*, 257.

ise emredle aynı ortamda bulunmayı yasaklamayan, ancak bunun daha ilerisi olan yakınlaşmayı, livâtayı haram görenlerdir. Bunlar bu şekilde nefisleriyle mücadele ettiklerine inanmaktadırlar. Beşinci grubun emrede yakınlaşmakla ilgili iddia ettikleri herhangi bir gerekçeleri bulunmamaktadır. Yeterli mesafeyi koruyamadıkları için günaha düşmüşlerdir.⁷⁴

Bazı sapkın sûfî grupların, emrede Allah'ın yaratışındaki muazzamlığı düşünmek ve ibret almak için baktıklarını ve bunun imanlarını arttırdığını iddia etmeleri, selef uleması tarafından şiddetle kınanmıştır. Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî (öl. 671/1273), bu kesimin hevalarına uyduklarını, bunun akla ve ilme aykırı olduğunu, dolayısıyla kendilerini kandırdıklarını ifade etmiştir.⁷⁵ İbn Teymiyye bunun küfür ve sapkınlık olduğunu belirtmiştir. Bu durumun kadınlara cinsel duygularla bakmanın veya içki içmenin ibadet olduğunu söylemek gibi, günah işleme arzusunun ibadete dönüştürülmesi demek olduğunu belirterek bu düşünceye karşı çıkmıştır.⁷⁶ Bu grupların durumunun müşriklerin Allah'a yakınlaşmak amacıyla putlara ibadet etmelerine⁷⁷ benzediği ifade edilmiştir.⁷⁸

SONUÇ

Henüz bulûğ çağına ermemiş güzel ve parlak yüzlü erkek çocuk anlamına gelen emred, erkek olmasına rağmen kadını ve kadınısı özellikleri çağrıştırmaktadır. Bu yönüyle emrede yönelik cinsel yönelim, salt hemcinsel duyulan cinsel ilgiden ziyade karşı cinsel duyulan ilginin -kadına benzemesi hasebiyle- emrede yönlendirilmesi şeklinde açıklanabilir. Tâbiîn döneminden itibaren yetişkin erkekle emred arasındaki ilişkiler cinsel boyut kazanmaya başlamıştır. Zamanın toplumlarda kadın ile mahremiyet sınırları sıkı bir şekilde uygulanmaktadır. Emred erkek olduğu için onunla ilişkileri sınırlayan bir durum yoktur. Bu da emredle bu türden ilişkinin ortaya çıkmasında kolaylaştırıcı bir zemin oluşturmuştur.

Böyle bir ilişki biçiminin toplumda görünür hale gelmesi fakihleri, - genel fıkıh prensipleri çerçevesinde - yetişkin erkekler ile emred arasındaki mahremiyet sınırlarını tekrardan değerlendirmeye sevk etmiştir. Zira bu davranış, fitrata aykırı olmakla beraber livâta fiiline de kapı aralamaktadır. Bunun yanı sıra, böyle bir duruma engel olunmadığı takdirde, emredle yakınlaşmanın, toplumda yayılarak normalleşmesi riski ortaya çıkmaktadır. Genel naslar çerçevesinden bakıldığında emred erkektir ve erkekler arasındaki mahremiyet sınırları onun için de geçerlidir. Ancak yetişkin erkeğin emred ile

⁷⁴ İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü'l-iblis*, 257-265.

⁷⁵ Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, el-Kurtubî, *el-Câmi'u li'ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî - İbrahim Atfîş (Kahire: Dâru'Kütübi'l-Mısriyye, 1964), 7/333.

⁷⁶ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, 15/413-414.

⁷⁷ ez-Zümer 39/3.

⁷⁸ İbn Teymiyye, *Mecmû'ul-fetâvâ*, 21/255.

olan ilişkilerinde normal şartlarda öngörülme, erkeğin hemcinsine cinsel duygularla yaklaşması söz konusudur. Bunun sonucunda fukaha, bu yakınlaşmanın sebep olacağı mefsedeti önleyebilmek için, yetişkin erkek ve emred arasındaki ilişkiyle ilgili olarak, erkekler arasındaki mahremiyetle ilgili hükümlerden farklı hükümler beyan etmişlerdir. Bu konuyu fıkıh kaynaklarında ayrıntılı olarak açıklamışlardır. Bu hükümlerin birçoğu erkek ve kadın arasındaki mahremiyet hükümlerine benzemektedir. Ancak emred ile ilgili hükümler bazı durumlarda kadınlardan farklıdır.

Yukarıda zikri geçen hususlar göstermektedir ki, bir mesele fikhın genel hükümleri içerisinde olmamasına rağmen, zamana ve şartlara göre, toplumda mefsedet oluşturmasına binaen, fıkha konu olabilmektedir. Bu durumda zamanın getirdiği ihtiyaca göre, fakihlerin fikhın genel ilkelerinden ve usul kaidelerinden yola çıkarak yeni hükümler inşa etmeye yöneldikleri görülmektedir. Nitekim zamanlarında hemcins iki yetişkin arasındaki cinsel yaklaşma nadir bir vaka olarak görüldüğünden ve yaygınlaşma eğilimi göstermediğinden, iki yetişkin erkek ve iki kadın arasındaki mahremiyet sınırlarına, emredle yetişkin erkek arasındaki sınırlara eğildikleri gibi eğilmemişlerdir. Bu tür ilişkilere hukukî bir yaklaşım sergilenmesi, meselenin toplumda yayılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla cinsel sapmaların toplumda görünür hale gelmesi ile bu sapkınlığın başgösterdiği bireyler arasındaki mahremiyet sınırlarının fakihlerin gündemine girmesi, nadir ve bireysel bir mesele olmaktan çıkıp toplumsal bir mesele haline gelmesi ve bunun sonucunda hukukî çözümler aranması arasında paralellik söz konusudur.

Günümüz taciz vb. sapkınlıklara dair alınan adli ve idari tedbir ve önlemlerin henüz fikhın teşekkülü dönemlerinden itibaren İslam hukuku eserlerine girmesi ve bunun mesail olarak kabul edilmesi, kavram ve prensip üretmesi, İslam hukuk tecrübesi açısından önemlidir. Fakihlerin ortaya koyduğu bu tecrübe ve birikimin günümüze ışık tutabileceği kanaatindeyiz. Bu minvalde fakihlerin emred ile ilgili hukukî çıkarımları şunu göstermektedir ki toplumlarda kadın erkek arasındaki cinselliğin dışında pedofilik, eş cinsel, enest vb. sapkın ilişkiler ve bu ilişkilere sürükleyen cinsel yakınlaşmalar gözlemlenebilir. Söz konusu ilişkilerin İslam hukukunda haram olması ve belli hukukî cezalarının olmasının yanı sıra, bu ilişkilere sürükleyen cinsel yakınlaşmaların, toplumda yaygınlaşması ve görünür hale gelmesi durumunda, cinsel ilişki boyutuna ulaşmaması için, sedd-i zerâ'î' babından gerekli bazı tedbirlerin alınması gerekebilir. Bu açıdan bakıldığında normal şartlarda var olan mahremiyet ölçülerine bazı sınırlandırmalar getirilebilir. Ancak bu tedbirler - birbirlerinin mahremi olamayan - kadın erkek ilişkilerinde öngörülen mahremiyet sınırları gibi naslardan hareketle ortaya konan, çoğunlukla her bir mükellefi kapsayan genel geçer hükümler değil, mefsedete bağlı olarak ortaya çıkan, duruma ve kişilere bağlı ortaya konmuş ictehadî hükümlerdir.

KAYNAKÇA

- Aynî, Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ. *el-Binâye şerhu'l-Hidâye*, 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed. *Bedâ'i'u's-şanâ'i'fi tertîbi's-şerâi'*, 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl. *Sahîhu'l-Buhârî*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 9 Cilt. Beyrut: Tavku'n-Necât, h.1422.
- Büceyrimî, Süleyman b. Muhammed b. Ömer. *Tuhfetü'l-habîb alâ şerhi'l-Hatîb*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2007.
- Boynukalın, Ertuğrul. "makâsıdu's-şerîa", Türkiye Diyanet Vakfı, <https://islamansiklopedisi.org.tr/makasidus-seria>, (Erişim Tarihi: 01.12.2023)
- Cemel, Süleyman b. Umer b. Mansûr el-Uceylî. *Hâşiyetü'l-Cemel alâ Şerhi'l-Menhec (Futuhâtü'l-vehhâb bi'tevdîhi şerhu Menheci't-Tullâb)*. 5 Cilt. B.y.: Dâru'l-Fikr, y.t.
- Decânî, el-İmâm Ebu'l-Feth Muhammed b. Salih b. Ahmed. *el-Ikdü'l-müfred fi hükmi'l-emred*, thk. Mâzin b. Sâlim Bâ'vezîr. Riyad: Dâru'l-Muğnî, 1998.
- Ensârî - Ebû Yahyâ Zeynüddîn Zekerıyyâ b. Muhammed b. Ahmed. *Esna'l-metâlib fi şerhi Ravdi't-Tâlib*, thk. Muhammed Zehrî el-Gamrâvî. 4 Cilt. B.y.: Matba'atü'l-Yemeniyye, h.1313.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed. *İhyâu ulûmiddîn*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1982.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed. *el-Vasît fi'l-Mezheb*, thk. Ahmed Mahmûd İbrahim - Muhammed Muhammed Tâmir, 7 Cilt. Kahire: Dâru's-Selâm, 1997.
- Gamrî, Şemsuddîn Muhammed b. Ömer. *el-Hükmü'l-madbût fi tahrîmi fi'li kavmi Lût*, thk. Ubeydullah el-Mısrî el-Eserî, Kahire: Dâru's-Sahâve li't-Türâs, 1988.
- Hattâb, Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman el-Mağribî. *Mevâhibü'l-celîl li'sherhi Muhtasari'l-Halîl*, 8. Cilt. B.y.: Dâru Âlemi'l-Kütüb, y.t.
- Heyet, *el-Mevsû'atü'l-Fikhiyye'l-Küveytiyye*. Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf ve's-Şu'ûni'l-İslâmiyye. 45 Cilt. h. 1404-1427.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn. *Hâşiyetü Reddi'l-Muhtâr alâ'd-Dürri'l-Muhtâr şerhu Tenvîri'l-Ebsâr, Hâşiyetü İbn Âbidîn*, thk. Âdil Ahmed Avdû'l-Mevcûd - Ali Muhammed Muavvaz, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- İbn Ebi'd-Dünyâ, Ebu Bekr Muhammed b. Abdullah. *Zemmü'l-melâhî*, thk. Amr Abdülmünim Selim. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye h. 1416.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fazl Ahmed b. Ali. *et-Telhîsu'l-habîr fi tahrîci Ahâdîsi'r-Râfi'î'l-Kebîr*. 4 Cilt. by.: Müessesetü Kurtubâ, 1995.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fazl Ahmed b. Ali. *Lisânu'l-Mîzân*. thk. Abdülfettâh Ebû Gudde, 10 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, 2002.

- İbn Hacer el-Heytemî, Ahmed b. Muhamed b. Ali. *el-Fetâva'l-fikhiyye'l-kübrâ*, 4 Cilt. B.y.: Mektebetü'l-İslâmiyye, y.t.
- İbn Hacer el-Heytemî, Ahmed b. Muhamed b. Ali *Tuhfetü'l-muhtâc fî şerhi'l-Minhâc ve havâşi's-Şirvânî ve'l-Abbâdî*. 10 Cilt. B.y.: el-Mektebetü't-Ticâriyye'l-Kübrâ bi'Mısr li'Sahibihâ Mustafâ Muhammed, 1983.
- İbn Hacer el-Heytemî, Ahmed b. Muhamed b. Ali. *ez-Zevâcir an iktirâfi'l-kebâir*, 2 Cilt. Kahire: Matba'atu Hicâzî, y.t.
- İbn Kayyim, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb el-Cezviyye. *ed-Dâ' ve'd-Devâ'*, thk. Muhammed Ecmelü'l-İslâhî, Mekke: Dâru Âlemi'l-Fevâid, h.1429.
- İbn Kayyim, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb el-Cezviyye. *Ravdatü'l-muhibbîn ve nüzhetü'l-müş tâkîn*, thk. Muhammed Azîz Şems, Riyad: Dâru Atâati'l-İlm, 2019.
- İbn Kudâme, Muvaffikuddin Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed el-Makdisî. *el-Muğnî*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Abdulfettah Muhammed el-Huluv. 15 Cilt. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1997.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükrim b. Ali Ebu'l-Fadl Cemâlüddin el-Ensârî. *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, h.1414.
- İbn Teymiyye, Takiyyüddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Abdülhalim. *el-Fetâva'l-kübrâ*, 6 Cilt. b.y.: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1987.
- İbn Teymiyye, Takiyyüddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Abdülhalim. *Mecmû'u'l-fetâvâ*, 35 Cit. Medine: Mecmeu Melik Fehd li'Tıbbâati Mushafi's-Şerîf, 2004.
- İbn Teymiyye, Takiyyüddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Abdülhalim. *es-Siyâsetü's-şer'iyye fî İslâhi'r-râ'î ve'r-ra'iyye*, thk. Ali b. Muhammedü'l-İmrân, Dâru Âlemi'l-Fevâid. B.y.: y.y., y.t.
- İbnü'l-Cevzî, Cemaleddin Abu'l-Ferac Abdurrahman. *Telbîsü'l-iblis*, Beyrut: Daru'l-Kalem, h. 1403.
- İbnü'l-Cevzî, Cemaleddin Abu'l-Ferac Abdurrahman. *Zemmü'l-hevâ*, thk. Ahmed Abdüsselam Ata Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993.
- İbnü'l-Hâc, Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Abderî el-Fâsî, el-*Medhal li'ibni'l-Hâc*, 4 Cilt. Kahire: Mektebetü Dârü't-Türâs, y.t.
- İbnü'l-Kattân, Ali b. Muhammed b. Abdilmelik. *İhkâmü'n-nazar fî ahkâmi'n-nazar*, thk. İdris es-Samedî, Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 2012.
- Kalyûbî, Şihabuddîn - Umeyra Ahmed el-Berlisî. *Haşiyetâ Kalyûbî ve Umeyra*, thk. Taha Abdurrauf Sa'd. 4 Cilt. b.y.: el-Mektebetü't-Tevfikıyye, y.t.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî. *el-Câmi'u li'ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî - İbrahim Atfîş. 20 Cilt. Kahire: Dâru'Kütübî'l-Mısrıyye, 1964.
- Merdâvî, Alaaddin Ebu'l-Hasan Ali b. Süleyman. *el-İnsâf fî ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâf (Muknî ve Şerhu'l-Kebir'le birlikte)*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin Türkî - Abdulfettâh Muhammed el-Hulv. 30 Cilt. Kahire: Hicr li't-Tıbbâ'a ve'n-Neşr ve't-Tevzî' ve'l-İlân, 1995.

- Mergînânî Ebû'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî, *el-Hidâye fî Şerhî Bidâyeti'l-Mübtedî*, 8 cilt., Pakistan: İdâreü'l-Kur'an ve'l-Ulûmü'l-İslâmiyye, y.t.
- Meydânî, Abdülğânî el-Guneymî ed-Dimaşkî. *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid. 4 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, y.t.
- Necefî, Muhammed Hasan. *Cevâhirul Kelam fî Şerhi bi'Şerâii'l-İslam*. 43 Cilt. Beyrut: Daru İhyâi Tûrasi'l-Arabî, 1981.
- Nevevî, Ebû Zekerîyye Muhyiddin Yahya b. Şeref. *Fetâvâ'l-İmam en-Nevevî*, thk. Muhammed el-Haccâr. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1996.
- Nevevî, Ebû Zekerîyye Muhyiddin Yahya b. Şeref. *el-Minhâc şerhu Sahîh-i Müslim ibni'l-Haccâc*. 18 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâu't-Turâsi'l-Arabî, h. 1392.
- Nevevî, Ebû Zekerîyye Muhyiddin Yahya b. Şeref. *el-Mecmu' şerhu'l-Mühezzeb*, 9 Cilt. Kahire: Matba'atü't-Tedâmüni'l-Ehavî, h. 1444-1447.
- Nevevî, Ebû Zekerîyye Muhyiddin Yahya b. Şeref. *Ravdatu't-tâlibîn*. thk. Abduh Ali Kuşç. 8 Cilt. Dimaşk: Dâru'l-Fayhâ, 2012.
- Öğüt, Salim, "Mahrem", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahrem>, (Erişim Tarihi: 30.11.2023).
- Remlî, Şihâbüddîn Şemseddin Muhammed b. Ebî'l-Abbas. *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc, Hâşiyetü's-Şibrâmlî, Hâşiyetü'r-Reşîdî*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Reşîd Rızâ, Muhammed b. Reşîd b. Ali Rıza. *Tefsîru'l-Menâr*, 12 Cilt. Mısır: Matba'atü'l-Menâr, h.1298.
- Ruhaybânî, Mustafa es-Süyûtî. *Metâlibu ulî'n-nuhâ, fî şerhi Ğâyeti'l-Müntehâ*. 6 Cilt. Dimaşk: Menşûrâtü'l-Mektebi'l-İslâmî, 1961.
- Sa'dî, Abdülmelik Abdurrahman. *Alâkâtü'l-cinsiyye gayri şer'iyye ve ukûbetuha fi's-şerîa' ve'l-Kânûn*. 2 Cilt. B.y.: Dâru'l-Enbâr, 1989.
- Serahsî, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsü'l-Eimme *el-Mebsût*, 31 cilt., Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Şîrâzî, Ebû İshak. *el-Mühezzeb fî fıkhi'l-İmâmî's-Şâfi'i*, thk. Muhammed Zuhaylî. 7 Cilt. Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 1996.
- Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti meânî elfâzî'l-Minhâc*. 6 Cilt. b.y.: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Zuhaylî, Vehbe b. Mustafa, *Fıkhu'l-İslâmî ve edilletühu*. 8 Cilt. B.y.: Daru'l-Fikr 1985.
- Zeyleî, Osman b. Ali *Tebyînü'l-Hakâik Şerhu kenzi'd-Dekâik ve Hâşiyetü's-Şilbî*, 6 cilt Kahire:Matbaatü'l-Kübâ'l-Emîriyye h.1314.